

Religionsfagets metoder

Hinduer bærer guden Ganesha ud i havet.

Når vi studerer religion, bruger vi forskellige teorier, som på hver deres måde kan forklare sammenhænge og give en bedre forståelse for religioner og religiøsitet. Nogle af disse teorier bliver præsenteret her i *Begrebsnøglen*. Religionsfagets metode handler om, hvordan vi arbejder, og fra hvilke synsvinkler vi anskuer tingene. Her beskrives fem grundlæggende metodiske tilgange, som har fokus på hver deres side af menneskers religiøse liv:

- Religionsfænomenologi (se side 8): religionernes fællestræk
- Religionssociologi (se side 11): religionens funktion for enkeltpersoner, for gruppen og i samfundet samt religiøse fællesskabers interne organisering
- Religionspsykologi (se side 12): religion og den menneskelige psyke og hjernens betydning for religiøsitet
- Religionsfilosofi (se side 14): forståelsen af religion ved hjælp af filosofien, det kan fx være vedrørende spørgsmålet om godt og ondt
- Historisk-kritisk metode (se side 15): undersøgelse af historiske fakta bag religioners udvikling

Det er ret tydeligt at se, at religionsfaget anvender redskaber fra andre kernevidenskaber, som er brugbare til at sige noget om religion, mennesker og religiøsitet. Metodemæssigt betyder det, at religionsfaget arbejder inden for flere af gymnasiets tre store hovedområder og ikke kun indenfor ét: Det gælder især humaniora og samfundsvidenskab, men af og til også inden for naturvidenskab. Når man anvender en teori, kan det derfor godt være svært at afgøre, inden for hvilket hovedområde, der arbejdes. I de følgende figurer er de forskellige teorier og tilgange placeret i forhold til hovedområderne.

Fig. 1

På figur 1 ser man fagets metoder placeret i forhold til de videnskabelige hovedområder. Jo mere ude i hjørnet en tilgang er placeret, jo mere entydigt hører den til et bestemt hovedområde.

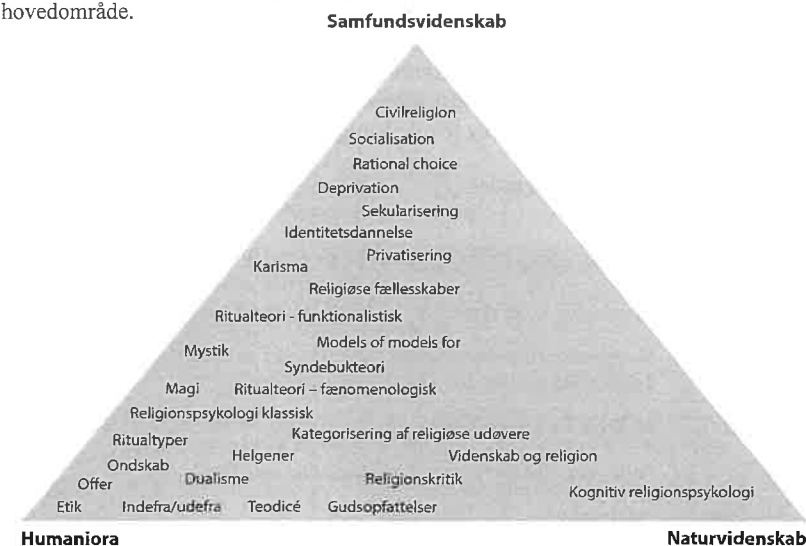

Fig. 2

I figur 2 ses bogens begrebsopslag placeret i forhold til de videnskabelige hovedområder.

Figurerne er udarbejdet med inspiration fra Torben Spanget Christensens *dannelsesrestekant* (*Samfundsfagsnyt* nr. 136, 2000)

FÆNOMENOLOGI

Når vi sammenligner religioner, bliver det hurtigt tydeligt, at nogle ting ligner hinanden. Dem kalder vi fænomener, og når vi undersøger dem, kaldes det religionsfænomnologi. Religionsfænomnologien studerer religion med henblik på at finde lighedstræk mellem indholdet i forskellige religioner og måden deres tilhængere handler på. Den rumænske religionsforsker Mircea Eliade (1909-1986) var én af de første, der satte fænomnologien i system. Når vi systematiserer religiøse fænomener på tværs af religioner gennem komparative studier, kan man tale om religionsfænomnologisk metode.

Fænomnologien arbejder på den måde for at finde en form for fælles essens inden for religion, fx har ritualer i alle religioner stort set samme opbygning.

Ordet fænomen kommer fra græsk og betyder "det der kommer til syne". Dvs. fænomnologien studerer det, der kan observeres gennem feltstudier, deltagerobservation eller tekstanalyse. Den hermeneutiske metode bliver derfor også et vigtig element af fænomnologien. Hermeneutik tager udgangspunkt i læseren: en tekst opfattes forskelligt alt efter, hvem der læser den, og ændres i takt med at man udvider sin forståelse af baggrundsstoffet ved for eksempel at læse andre tekster. I en fænomnologisk tekstanalyse vil man fokusere på fænomenernes tilsynkomst og anvende de religionsfaglige begreber, men samtidig være påvirket af læsersynsvinklen, der vil ændres i takt med, at man læser andet materiale. En fænomnologisk analyse kan forenklet siges at være en almindelig hermeneutisk analyse med særlig fokus på religionsfænomnologiske begreber.

Eksempler på fænomener er følgende:

Antropogoni	Myte om menneskets skabelse
Apokalyptik	Åbenbaring af det skjulte, fx i en tekst, der fortæller om verdens undergang
Axis mundi	Verdensakse eller verdensmidte – der, hvor der er særligt gode kommunikationsforhold mellem denne og den anden verden
Eskatologi	Myte om verdens undergang
Frelse	Forløsning eller befrielse ved guddommelig indgriben
Gudsopfattelser	Polyteisme Monoteisme Henoteisme Deisme Antropomorf gud Ophøjet gud
Helligt vs. profant	Opdeling mellem hellige og almindelige ting

Kaos vs. kosmos	Den ordnede over for den ustrukturerede verden. Kaos er den konstante trussel mod den ordnede verden, og der det onde kommer fra
Kosmogoni	Myte om verdens skabelse
Kosmologi	En religions opfattelse af verden og dens indretning
Magi	Symbolske handlinger, der skal få kendte eller ukendte kræfter til at igangsætte eller øve indflydelse på hændelsesforløb, således at disse udvikler sig i en ønsket retning: fx ligeartet fremkalder ligeartet og del er lig helhed Hvid magi: Helbredende formål Sort magi: Skadende formål
Mana vs. tabu	Mana: Kraftfuld universel magt, der er omgærdet med regler og foranstaltninger (tabu) for at sikre lykke frem for ulykke
Mystik	Generelt betegner det tro på muligheden af en oplevelse af eller forening med det guddommelige gennem forskellige teknikker: meditation, recitation dans mm.
Myter	'Tidløse' fortællinger der udspiller sig i urtid, fremtid, eller "normal" historisk tid. De fortæller og forklarer noget om verdens tilblivelse og verdens indretning. Ofte optræder guder eller overnaturlige væsener
Offer	Religiøs-symbolsk handling, hvor der gives en gave til de højere magter i form af fx afgrøde, dyr eller et menneske
Religionstyper	Frugtbarhedsreligion Frelsesreligion
Rent vs. urent	Opdeling mellem rene og urene ting
Ritualer	Symbolsk handling, der altid udføres på samme måde og tænkes at have en symbolsk betydning
Shaman	Specialist i at kontakte magterne
Teogoni	Myte om gudernes skabelse
Totem	Slægtsforhold til fx dyr, der fungerer som vejleder. Amulet er den fysiske manifestation af totem. En stamme kan være knyttet til en bestemt totem
Trickster	En mytologisk- og drilagtig figur, der ofte har en finger med i spillet ved vigtige begivenheder. Ændrer ofte handlingsforløbet i uheldig retning. Kaldes også en kulturbringer
Ætologi	Myter, der forklarer verdens indretning

Som det fremgår af listen optræder nogle af fænomenerne i modsætningspar. Det er blevet et fast element i en fænomnologisk analyse at fremhæve disse uforenelige modsætningspar. Egentlig er det et levn fra den strukturalistiske metode, som var en populær måde at klassificere og forstå fremmede kulturer på i midten af det 20. århundrede.

En anden del af den fænomenologiske analyse interesserer sig for det religiøse sprog. Her tales om performative sproghandlinger. Teorien om sproghandlinger er udviklet i 1950'erne af den britiske sprogforsker og -filosof John Langshaw Austin. Performative ytringer er talehandlinger, der har en virkning. En performativ ytring producerer en virkelighed i og med, den ytres, i stedet for at referere til en virkelighed uden for sproget, ved eksempelvis blot at beskrive eller konstatere noget. Fx når præsten siger til et brudepar: "Så forkynder jeg jer at være ægtefolk både for Gud og mennesker".

Skabelsesberetningen i Bibelen: 1. Mosebog, kapitel 1, vers 26-28

Gud sagde: "Lad os skabe mennesker i vort billede, så de ligner os! De skal herske over havets fisk, himlens fugle, kvæget, alle de vilde dyr og alle krybdyr, der kryber på jorden." Gud skabte mennesket i sit billede; i Guds billede skabte han det, som mand og kvinde skabte han dem. Og Gud velsignede dem og sagde til dem: "Bliv frugtbare og talrige, opfyld jorden, og underlæg jer den; hersk over havets fisk, himlens fugle og alle dyr, der rører sig på jorden!"

Bibelen. 1. Mosebog, 1, 26-28. Det Danske Bibelselskab, 1992.

Skabelse i Koranen, Islam: sura 16, vers 3-5

Han skabte himlene og jorden i sandhed. Han er højt hævet over, hvad de sætter ved Hans side. Han skabte mennesket af en dråbe, Han skabte også kvæget. I det har I varme og nyttige ting, og I kan spise deraf.

Koranen, Sura 16, 3-5. Oversat af Ellen Wulff. Vandkunsten, 2006.

Balders død: Intro, fra Gylfaginning

Det skete, at Balders drømme blev onde og mørke, og han vandrede omkring i Asgård med et tungt og ulykkeligt sind. Da guderne spurgte til grunden for hans sorg, fortalte han dem, at hans drømme varslede hans død. Aserne samlede på ting og besluttede, at alle ting og alle væsener måtte tages i ed om aldrig at skade Balder. Hans moder, Frigg, afkrævede disse løfter af ild og vand, jern og malme, stenene, jorden, træerne, sygdommene, dyrene, fugle, gifte og slanger.

Snorre Sturhison: Gylfaginning - Den gamle nordiske Gudelære. Oversat af Finnur Jónsson. G. E. C. Gad. 1929. (Tilpasset moderne retskrivning)

Øvelse – eksempler på fænomenologiske spørgsmål til tekster

1. Hvad gør de tre tekster til myter? Hvilke type myter er der tale om, fx antropogoni, kosmogoni, ætiologi osv.?
2. Hvilke gudsopfattelser er der i teksterne? Giv eksempler på, at guderne i nordisk mytologi er antropomorfe. I den bibelske skabelsesberetning benytter Gud sig af en performativ sproghandling. Hvilken betydning har det for gudsopfattelsen? Hvilken rolle spiller Gud/guderne for at opretholde kosmos?
3. Hermeneutikken lægger vægt på læserens forudsætninger. Hvad vil hhv. en arabisk hyrde og en dansk veganer bemærke i teksterne?
4. Strukturalismen interesserer sig for modsætninger. Kig på teksten fra Bibelen. Hvilke modsætninger er bærende i denne tekst?
5. Find på baggrund af Koranteksten eksempler på "rent" (dvs. mad man må spise)?

RELIGIONSSOCIOLOGI

Religionssociologien anskuer religion som et samfundsfænomen. Religionssociologien arbejder derfor med, hvilken funktion religionen har for både grupper og individer i samfundet, samt hvilken funktion religionen har for samfundets sammenhængskraft.

Sociologien hører til det samfundsvidenskabelige hovedområde og religionssociologien anvender derfor metoder, som stammer herfra. Her er dataindsamlinger og feltarbejde centrale. Dataindsamling kan give os et indblik i et repræsentativt udsnit af befolkningens tilhørsforhold til religion. Til dataindsamlingerne benyttes den kvantitative og den kvalitative metode (se opslag om den kvantitative og den kvalitative metode). Gennem feltarbejde kan man undersøge en religiøs gruppes aktiviteter samt gruppens interne forhold og eksterne relation til samfundet. Dette gøres ved, at man deltager i gruppens daglige liv, laver interviews osv. Fordelen ved feltarbejde er, at man har mulighed for at have en direkte kontakt med den religiøse gruppe samt studere religionen som levende virkelighed i en social kontekst. Det er dog svært at sige noget generelt om religionens funktion i samfundet ved alene at lave feltarbejde. Derfor skal denne metode ofte anvendes i sammenhæng med dataindsamling.

Religionssociologiens frontfigurer Emile Durkheim (1858-1917) og Max Weber (1864-1920) var begge optaget af, hvordan religionssociologiens metoder kunne beskrive religionens rolle i samfundet.

Durkheim anvendte feltarbejde hos religiøse stammer i Australien til at studere religionens funktion. Durkheim kommer frem til konklusionen om, at religionen er et system af ideer, hvorigennem mennesker gør sig forestillinger om det samfund, som de er en del

af. Når mennesket deltager i et religiøst ritual, tilbyder de således samtidig samfundet og fællesskabet. Dermed fungerer religionen og dens ritualer som sammenhængskraft i ethvert samfund (se opslaget: Civilreligion).

Max Webers sociologiske studier finder sted i 1800-tallet, hvor positivismen, evolutionismen og rationalismen var dominerende, og man mente, at et videnskabeligt verdensbillede ikke ville give plads til religionen. Weber anvender sine religionssociologiske studier til at lave en hypotese om, at der vil ske en affortryllelse af menneskets verden. Denne hypotese går ud på, at religionen som følge af det naturvidenskabelige verdensbillede bliver skubbet over i sin egen ikke-rationelle sfære, og dermed bliver verden affortryllet. Denne affortryllelse er i dag det religionssociologer kalder for sekularisering. Teorien om sekularisering har lige siden Webers tid været et helt centralt omdrejningspunkt i forhold til at beskrive religionens rolle i samfundet, særligt i den vestlige del af verden (se opslaget: Sekularisering).

Udover Durkheim og Webers studier findes der en stor produktion af forskning, hvor religionssociologien anvender sine metoder til at arbejde med religionens betydning for grupper og individer i samfundet. Eksempelvis gennem teorier om:

- hvordan samfundsforholdene påvirker religiøse forestillinger
- hvilken rolle religiøse ledere spiller i samfundet og i religiøse grupper
- hvordan forholdet er mellem religiøse minoriteter og majoritet
- hvordan religiøst engagement påvirker samfundets velstand og økonomiske liv
- hvorfor folk bliver religiøse og hvad der påvirker deres religiøse engagement
- hvordan individer dyrker deres religiøsitet. Se opslagene: Deprivation, identitetsdannelse og religion, karismatisk ledelse, kategorisering af religiøse udøvere, konversion, os-dem, privatisering, rational choice – det rationelle valg, sekularisering, socialisation.

Fælles for arbejdet med de religionssociologiske metoder er, at man primært interesserer sig for religionens funktion og ikke fænomenerne/indholdet i religionen, som det er tilfældet i den fænomenologiske metode.

RELIGIONSPSYKOLOGI

Religionspsykologien studerer det religiøse menneskes tanker, følelser og handlinger. Det sker ved at arbejde med metoder fra alle tre hovedområder. Når der arbejdes inden for det samfundsvidenskabelige område bruger man både kvantitative og kvalitative metoder. Det kan være spørgeskemaer og statistik eller interviews. Der bruges også observation af grupper og psykologiske eksperimenter.

Religionspsykologiens samfundsfaglige metoder kan også kombineres med metoder og viden fra det humanistiske hovedområde, fx når der fokuseres på religionens betydning for opdragelse, oplevelsen af lykke og menneskets identitet. Den amerikanske forsker Lee Kirkpatrick fokuserer på forholdet mellem religion og individets relationer til andre mennesker, særligt forældrene.

Religionspsykologien undersøger desuden samspelet mellem religion, sundhed og helbred. Hvilken rolle spiller religionen fx i kriser i livet? Kan religiøsitet bidrage til større eller mindre trivsel for mennesker? Kan det dokumenteres, at religion hjælper mennesker gennem sygdom eller er der tale om en placebo-effekt?

Religionspsykologi kan også handle om at undersøge psykologien ud fra en religionsvidenskabelig synsvinkel. I vores senmoderne samfund møder mennesker hele tiden krav om selvrefleksion og selvudvikling. Er psykologiske forklaringer og løsninger på vores udfordringer ved at blive en ny form for religion? Neuro Lingvistisk Programmering er måske et eksempel på dette. Denne terapiform har som mål at frigøre mennesket og dets skjulte kræfter og ressourcer. Men er det i virkeligheden en senmoderne religions nye myter og nye ritualer? Det har den danske forsker Iben Krogsdal arbejdet på at undersøge.

I dag arbejder religionspsykologien altså først og fremmest ud fra en videnskabelig metode, hvor resultaterne bygger på studiet af konkret empiri. Da religionspsykologien blev grundlagt i 1800-tallet, tog den i højere grad udgangspunkt i forskernes subjektive betragtninger om religionens gavnlige eller skadelige virkninger for mennesket. Sigmund Freud (1856-1939) mente fx, at religiøsitet var udtryk for menneskets umodenhed. Ludwig Feuerbach (1804-1872) hævdede, at mennesket forestillede sig en gud med alle mulige gode egenskaber, fordi mennesket ikke magtede at stille krav til sig selv og skabe en bedre verden. Carl Gustav Jung (1875-1961) mente til gengæld, at religion gav individet mulighed for selvudvikling (se afsnittet om klassisk religionspsykologi).

Disse synspunkter angående religion blev både dengang og senere hen delt af mange. Men dengang var det måske netop mere synspunkter end videnskabeligt dokumenteret forskning. I de senere år har den kognitive religionspsykologi faktisk arbejdet videre med nogle af disse tanker og fx begyndt at undersøge, om religion fx kan være opstået for at hjælpe mennesket med at håndtere uoverskuelige situationer. Den kognitive religionsvidenskab ser på, hvordan vi opfatter omverdenen og hvordan det hænger sammen med religiøsitet. Det studeres ved at anvende metoder fra naturvidenskab, fx scanninger af hjernen. Hjerneforskeren Robin Dunbar mener fx, at vores hjerner ikke er i stand til opretholde et nært forhold til mere end 150 mennesker på en gang. Men vi møder mange flere. Måske opstår religion, fordi vi bliver nødt til at finde en måde at forholde os til langt flere mennesker på? (se opslag: Kognitiv religionsvidenskab (se side 52)).

RELIGIONSFILOSOFI

Religionsfilosofi er betegnelsen for filosofiske overvejelser over religion. Hvor religionsvidenskaben er deskriptiv, dvs. tilstræber at beskrive og analysere religion neutralt, er religionsfilosofien normativ, dvs. den tager stilling til sandheden i de religiøse udsagn og værdien af den religiøse praksis. Det samme gælder teologi, men hvor teologien er knyttet til en bestemt religion, drøfter religionsfilosofien principielt sandhed og værdier i alle religioner.

Fra den lange række af religionsfilosofiske spørgsmål kan nævnes:

- Hvis Gud har bestemt alt, giver det da mening at tale om menneskets frie vilje?
- Hvis Gud er almægtig og algod, hvor kommer det onde da fra? (se opslag: Teodicé)
- Er det muligt at bevise Guds eksistens, enten ud fra naturen eller ud fra logikken?
- Er ofringer af dyr moralsk acceptable?
- Kan kristendommens virkelighedsopfattelse være sand? Og hvad vil det sige?
- Findes der dimensioner i tilværelsen, der ligger uden for fornuftens rækkevidde?
- Har religiøse forestillinger og traditioner forrang for rettigheder over egen krop i forbindelse med omskæringer af børn?
- Kan buddhismens og hinduismens karmalov være sand?
- Er religion opium for folket (Marx), en kollektiv neurose (Freud) eller snarere en spirituel udviklingsvej (Jung)?

Religionsfilosofisk metode

Alle disse spørgsmål kan tydeligvis ikke afklares via empiriske undersøgelser. I stedet har filosofferne taget en helt anden værktøjskasse i brug. Her skal særligt nævnes to værktøjer: Begrebsanalyse og argumentationsanalyse:

Begrebsanalyse

Betingelsen for, at en diskussion af et emne kan føre til en klar og gyldig konklusion, er at de begreber, der indgår i diskussionen, er defineret klart og utvetydigt. I det første eksempel ovenfor er det således vigtigt at få defineret begreberne "bestemt", "frihed" og "vilje". Hvad vil det således sige, at vi mennesker har en fri vilje? At vi kan handle, som vi vil? Eller at vi kan sætte os ud over forudsætningerne for vort liv? Det er vigtigt at få afklaret både disse begreber og virkeligheden bag dem.

Andre begreber, som det ofte vil være afgørende at få en (religions)filosofisk bestemmelse af inden den videre diskussion, kan være: Hvad er "retfærdighed", "det gode", "sandhed", "fornuft", "virkeligheden", "spiritualitet", "frelse", "Gud" m.v.

Argumentationsanalyse

I forbindelse med egentlige religiøse tekster, der begrundet deres sandhed ved henvisning til en religiøs autoritet, er det sjældent relevant med en omfattende argumentationsanalyse. Men når det drejer sig om religionsfilosofiske tekster er det vigtigt at gå systematisk til værks, når man skal søge at afklare og vurdere elementerne i en argumentation.

En god analysemodel er den såkaldte SENATmetode, udarbejdet af Jørgen Døør. Den er forholdsvis enkel at huske, da dens navn består af en sammensætning af forbogstaverne i de enkelte elementer af metoden:

S: Spørgsmål. Det er centralt at blive klar over, hvilke spørgsmål eller problemstillinger en tekst rejser, direkte eller indirekte.

E: Eksempler. Forfatteren bruger ofte eksempler til at klargøre sit synspunkt. Som læser kan man eventuelt formulere modeksempler til brug i diskussionen.

N: Nøgleord. Enhver tekst rummer et antal centrale ord og begreber, som argumentationen er bygget op omkring. Det kan anbefales at finde frem til disse nøgleord og eventuelt understrege dem eller notere dem ned.

A: Argumentation. Når man har rimeligt styr på tekstens spørgsmål, eksempler og nøgleord, kan man gå i gang med den egentlige argumentationsanalyse. Her skal man søge at identificere præmisser og konklusioner og vurdere, om argumentet er gyldigt, dvs. om præmisserne med nødvendighed fører frem til en bestemt konklusion.

T: Tese. Enhver argumentation bygger direkte eller indirekte på nogle forudsætninger, her kaldet teser. Hvis forfatteren ikke har tydeliggjort dem, er det vigtigt for læseren at analysere dem frem, for på et klart grundlag at kunne støtte eller opponere mod argumentationen.

HISTORISK-KRITISK METODE

Kildekritikken er et vigtigt redskab i den værktøjskasse, vi kalder historisk metode. Ved hjælp af denne søger historikeren så præcist som muligt at kortlægge den historiske virkelighed, der gemmer sig bag det tilgængelige kildemateriale.

Den historisk-kritiske metode er en betegnelse for de værktøjer, som især bibelforskere har anvendt i deres arbejde med at afdække den historiske virkelighed bag de bibelske tekster.

Op i gennem kristendommens historie har de lærde anlagt en lang række forskellige typer af fortolkninger på Bibelen, fx allegoriske, typologiske, moralske, bogstavelige og eksistentielle.

Fælles for alle disse fortolkningstyper har været, at de så Bibelen som Guds åbenbarede ord.

Den historisk-kritiske metode har som udgangspunkt et helt andet bibelsyn: Den betragter Bibelen som et menneskeligt produkt, som menneskers historisk betingede forestillinger om Gud. Bibelen ses derfor som et objekt, der kan studeres med samme systematik og nysgerrighed som alle andre kulturelle fænomener. I det historisk-kritiske arbejde indgår filologiske og kildekritiske undersøgelser af sproglige forhold, tekstmæssig afhængighed, forfatterbaggrund, tilblivelsestidspunkt, troværdighed, tendens, sociale og politiske relationer mm.

Som eksempel kan nævnes diskussionen om Johannes Døberen og hans relation til Jesus. I Bibelen fremstilles den jødiske bodsprædikant Johannes Døberen som en profetisk skikkelse, der var overbevist om, at han gik forud for og beredte vejen for den sande Messias, Jesus Kristus. Dette er kristen teologi, men er det også historisk korrekt?

Historikere har anlagt et udefra-perspektiv på teksten og har søgt at få en dybere forståelse af den ved at inddrage tilgængelig viden om andre religiøse og sociale bevægelser på nytestamentlig tid. Her viser det sig nu, at der op igennem det første århundrede eksisterede en række Johannes-menigheder, der dyrkede Johannes som den store profet. Til en vis grad i konkurrence med de kristne menigheder. På den baggrund vurderer historikere tendensen og troværdigheden af det nye testaments fremstilling og konkluderer: 1) Jesus må være blevet døbt af Johannes og i en periode have været hans discipel og 2) På grund af konkurrenceforholdet mellem de to bevægelser bruger Det nye Testamente derfor (fx Johannes 1,1) rigtig megen energi på at fastslå, at Johannes ganske vist kom først, men i den store frelseshistoriske sammenhæng kun var sekundær i forhold til Jesus, den sande Guds søn.

Den historisk-kritiske metode ses ofte som modsætning til den bibelfundamentalistiske metode, der læser Bibelen som Guds åbenbarede og ufejlbarlige ord, som vi ikke skal analysere, men snarere lytte til og lægge os på sinde. Modsætningen udtrykkes klart i ordene fra Vilhelm Beck, Indre Missions formand, der i en konflikt med det teologiske fakultet i 1896 udbryder: "På knæ, professorer, for den hellige skrift".

I vore dages brede, folkekirkelige læsning af Bibelen inddrages den historisk-kritiske metode imidlertid som et af flere værktøjer i læsningen og tolkningen af de bibelske skrifter. Snarere end som Guds ord ses Bibelen nemlig som menneskers ord om Gud, formuleret i en bestemt historisk og religiøs kontekst. For den religiøse forsker og teolog er opgaven derfor dels at være sig denne kontekst bevidst og dels at formidle ordet ind i en nutidig sammenhæng.

Den historisk-kritiske metode har især vundet fodfæste i de sekulariserede samfund.

Begreber

CIVILRELIGION

Når religionsforskere studerer et samfund, anvender nogle af dem begrebet civilreligion. Civilreligion knytter en befolkning sammen i et nationalt fællesskab ved hjælp af fx historien, ritualer, symboler, helte og et særligt forhold mellem nationen og Gud.

Religionsforskeren Robert Bellah mente, at USA var præget af en civilreligion. Den var i stand til at samle samfundet i et fællesskab, selvom det bestod af mange grupper af indvandrere, der var meget forskellige. Bellah var ikke den første forsker, som pegede på, at der er en sammenhæng mellem religion og menneskers behov for at skabe et fællesskab. Den franske sociolog Émile Durkheim (1858-1917) mente, at religionen gjorde det enkelte menneske til en del af samfundet. Når individet deltog i samfundets ritualer, blev dette tilhørsforhold vedligeholdt. Ifølge Durkheim indeholdt religionen samfundets idealer om, hvordan verden og mennesket burde være og prægede på den måde det enkelte individs holdninger og adfærd.

Amerikansk civilreligion

Bellah arbejdede bl.a. med de amerikanske præsidenters taler. Her omtales Gud ofte, men ifølge Bellah på en måde, som alle religiøse grupper vil kunne acceptere. Bellah mente derfor, at præsidenterne talte om en civilreligiøs gud, som er fælles for alle amerikanere. Præsidenterne talte altså ikke kun om en kristen gud. Denne civilreligiøse gud er den højeste autoritet i det amerikanske samfund og pålægger amerikanerne og deres præsident at arbejde frem mod bestemte mål: fx menneskerettigheder, velstand, demokrati og frihed. Når den amerikanske regering arbejder for disse værdier, udfører de ifølge Bellah altså Guds vilje på jorden.

USAs historie bliver ifølge Bellah fortalt på en måde, så den kommer til at ligne myten om Guds udvalgte folk, jøderne. Ligesom de bliver ført fra fangenskab i Ægypten til frihed og storhed i deres eget land, rejser udvandrerne fra Europa til Amerika for at skabe et nyt samfund, bygget på de amerikanske værdier. Den første præsident, George Washington, omtales som en ny Moses.

Men kampen for værdierne kræver ofre. Ligesom det kendes fra kristendommen, må nogle store personligheder dø i striden. De bliver det nationale fællesskabs helte og hædres på Memorial Day. Den samme heltestatus opnår præsident Kennedy, og derfor ligger han også begravet på Arlingtonkirkegården, som ellers er for faldne soldater.

Den amerikanske civilreligion har ifølge Bellah på den måde sine egne ritualer, fx 4. juli, og helligsteder som fx Lincoln Memorial.